

AANDACHT VOOR DE REPRESENTATIE VAN ANTICONCEPTIE IN VOORLICHTINGSBOEKEN VOOR KINDEREN

*Een kwalitatieve inhoudsanalyse van de manier waarop anticonceptiemiddelen worden
gerepresenteerd in voorlichtingsboeken voor kinderen*

Student: Kim van Eijl (s4874773)
Begeleiders en eerste beoordelaars: dr. S. Parlevliet & dr. B.E. Bartelink

Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen
Juni 2024

Aantal woorden: 6805

Abstract

Nowadays, the internet is one of the most frequently consulted sources for questions about sexuality. This is no different for information on contraception, even though general practitioners and gynecologists are primarily responsible for this. The greatest risk of obtaining information from the internet, however, is the potential for misinformation. Therefore, it is important that professional sources are available where young people can find accurate information. Educational books for children are seen as a valuable tool to answer questions about sexuality. However, little is known about how these books address contraception. The aim of this study is to gain insight into how contraception is presented in educational books. The question being addressed is: "How is the use of contraceptives represented in Dutch children's books about sexual education?" For this purpose, a qualitative content analysis was conducted on seven educational books aimed at children aged thirteen to eighteen years. This analysis reveals that the books cover various contraceptive methods, their use and effectiveness, and health aspects. Generally, contraception is presented as a means to prevent unwanted pregnancies and STIs, with both advantages and disadvantages and some side effects. However, the detailed explanation of these aspects varies per book. Future research could explore mechanisms underlying the representation of contraception to gain insight into why it is discussed in specific ways and how educational books are utilized. Additionally, it is recommended for practice to provide youth with a comprehensive view of the available options so they can make informed choices.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Inleiding.....	4
<i>Introductie van de anticonceptiepil</i>	<i>4</i>
<i>Verschuiving in anticonceptiegebruik</i>	<i>5</i>
<i>Informatiebronnen anticonceptie</i>	<i>6</i>
<i>Voorlichtingsboeken voor kinderen</i>	<i>6</i>
<i>Onderzoeksvraag en doelstelling</i>	<i>8</i>
Theoretisch kader	8
<i>Representatie van anticonceptie in voorlichtingsboeken.....</i>	<i>8</i>
<i>Seksuele voorlichting</i>	<i>9</i>
<i>Voorlichtingsboeken voor kinderen</i>	<i>10</i>
Methode.....	11
<i>Design</i>	<i>11</i>
<i>Selectiecriteria.....</i>	<i>12</i>
<i>Analyse.....</i>	<i>13</i>
Resultaten	14
<i>Anticonceptiemethoden</i>	<i>14</i>
<i>Gebruik en effectiviteit</i>	<i>16</i>
<i>Gezondheidsaspecten</i>	<i>19</i>
Conclusie.....	21
Discussie.....	24
<i>Opvallende aspecten.....</i>	<i>24</i>
<i>Beperkingen.....</i>	<i>26</i>
<i>Sterke aspecten.....</i>	<i>27</i>
<i>Aanbevelingen.....</i>	<i>28</i>
Referentielijst	29
<i>Wetenschappelijke literatuur.....</i>	<i>29</i>
<i>Boekenlijst</i>	<i>32</i>
Bijlage: codeboom	34

Inleiding

Introductie van de anticonceptiepil

In 1960 werd de eerste hormonale anticonceptiemethode, de pil, vol enthousiasme geïntroduceerd. Deze ontwikkeling markeerde een keerpunt in de geschiedenis van anticonceptie, waarbij vrouwen een grotere controle kregen over hun vruchtbaarheid (Lackie & Fairchild, 2016). Vanaf dat moment konden vrouwen seksueel actief zijn zonder zich al te veel zorgen te hoeven maken over ongewenste zwangerschappen (Shulman & Kiley, 2011).

Deze farmacologische revolutie ging gepaard met indrukwekkende sociale en seksuele veranderingen die de vrijheid van vrouwen bevorderden (Fraser, 2000). Zoals Margaret Sanger (1969), voorvechtster van geboortebeperking, verklaarde: *“No woman can call herself free until she can choose consciously whether she will or will not be a mother.”* (Granzow, 2007, p. 46). De pil bracht een gevoel van onafhankelijkheid met zich mee, doordat vrouwen niet langer afhankelijk waren van condoomgebruik door mannen. Bovendien bood de pil vrouwen de mogelijkheid om een eigen carrière na te streven en te concurreren met mannen op de arbeidsmarkt (Fraser, 2000).

Hoewel de opkomst van de pil zorgde voor een revolutie in mogelijkheden, bracht het ook een scala aan vragen en zorgen met zich mee over de potentiële risico's en bijwerkingen van hormonale anticonceptiemiddelen. Tot op de dag van vandaag worden deze risico's en bijwerkingen actief besproken in verschillende discussies en debatten (Lackie & Fairchild, 2016).

De pil, bestaande uit de hormonen oestrogeen en progesteron, werd vlak na de introductie al snel geassocieerd met risico's zoals trombose, kanker en hart- en vaatziekten. De eerste pilgebruikster met een longembolie, een bloedprop in een bloedvat van een long, werd in 1961 gerapporteerd. De daaropvolgende gevallen en de bijkomende kritieken hadden als gevolg dat farmaceutische bedrijven nieuwe producten gingen ontwikkelen met een lagere

dosis oestrogeen of zelfs met alleen het hormoon progesteron. Zo kwamen producten zoals injecties, implantaten en hormonale spiraaltjes op de markt (Lackie & Fairchild, 2016; Guen et al., 2021).

Door de verscheidenheid aan anticonceptiemiddelen werd de markt steeds drukker en moesten bedrijven hun marketingstrategieën aanpassen om zich te onderscheiden van hun concurrenten. De secundaire effecten van anticonceptie werden opnieuw beoordeeld en niet langer alleen geassocieerd met de primaire functie van anticonceptie. Anticonceptiemiddelen werden gepresenteerd als methoden om acne mee te behandelen en het aantal menstruatiecycli te verminderen. Er werd beloofd dat vrouwen zich comfortabeler zouden voelen, vrij van de beperkingen van menstruatie en hormonale schommelingen (Guen et al., 2021).

Verschuiving in anticonceptiegebruik

Ondanks de vroege en voortdurende ethische, kritische medische en maatschappelijke afkeuring hebben anticonceptiemiddelen een dominante plek ingenomen in het reguleren van vrouwelijke vruchtbaarheid (Schneider-Kamp & Takhar, 2023). Orale anticonceptiemiddelen behoren al lange tijd tot de meest effectieve anticonceptiemethoden die beschikbaar zijn, wat in Nederland heeft geleid tot een tienerzwangerschaps- en abortuscijfer dat tot de laagste ter wereld behoort (Marra et al., 2020). Bovendien bieden ze ook andere korte- en langetermijnsgezondheidsvoordelen, zoals controle over de menstruatiecyclus, behandeling van verstoorde baarmoederbloedingen, bescherming tegen verschillende soorten kanker, behoud van botdichtheid en vermindering van acne (Burkman et al., 2001).

Desondanks kwamen er vanaf 2010 aanwijzingen dat vrouwen de gecombineerde orale anticonceptiepil, die zowel progesteron als oestrogeen bevat, inruilden voor andere anticonceptiemethoden. De redenen om te stoppen varieerden van het herstellen van de emotionele gezondheid tot het terugkrijgen van het libido. In het daaropvolgende decennium

vond een geleidelijke daling plaats in de voorschrijf- en consumptiecijfers in West-Europese landen (Schneider-Kamp & Takhar, 2023). Dit veranderende gebruik van anticonceptie ging samen met het stijgende gebruik van sociale media, een plek waar jonge vrouwen steeds vaker hun ervaringen delen over het gebruik van anticonceptie (Guen et al., 2021).

Informatiebronnen anticonceptie

Huisartsen en gynaecologen zijn primair verantwoordelijk voor het informeren over en voorschrijven van anticonceptiemiddelen. Uit onderzoek blijkt echter dat deze informatieverstrekking vaak tekortschiet en dat vrouwen terughoudendheid ervaren bij huisartsen om het gesprek over anticonceptie aan te gaan. Hierdoor zoeken vrouwen steeds vaker het internet op om informatie te verkrijgen over ervaringen met verschillende anticonceptiemiddelen. Huisartsen worden daardoor steeds meer gezien als een noodzakelijke aanvulling voor het verkrijgen van recepten, terwijl sociale media worden vertrouwd voor informatieve behoeften. Het gebruik van sociale media brengt echter diverse risico's met zich mee, waarbij het verkrijgen van misinformatie bovenaan staat (Schneider-Kamp & Takhar, 2023). Bovendien is aangetoond dat gebruikers van anticonceptie eerder geneigd zijn de negatieve aspecten van anticonceptiemethoden te benadrukken boven de positieve, hetgeen kan worden toegeschreven aan een negativiteitsbias die vaak voorkomt bij consumenten die over producten rapporteren (Merz et al., 2021). Gezien de risico's van sociale media is het belangrijk dat er alternatieve bronnen beschikbaar zijn waar correcte informatie over het gebruik van anticonceptiemiddelen kan worden verkregen, vooral voor jongeren die beginnen na te denken over anticonceptie.

Voorlichtingsboeken voor kinderen

Voorlichtingsboeken vormen een van de hulpmiddelen die worden gebruikt om vragen van kinderen over seksualiteit te beantwoorden (Liang & Bowcher, 2018). Deze vorm van

informatieverstrekking kwam op aan het begin van de twintigste eeuw, toen de eerste populaire werken over seksualiteit beschikbaar kwamen voor het grote publiek. Verhalen zoals die van de ooievaar, die eerder werden gebruikt om het ontstaan van leven uit te leggen, werden niet langer aangemoedigd (Marcell, 1982). Er werd gezocht naar een beter indirect antwoord op de vraag van het kind: “Waar komen baby's vandaan?” Voor jonge kinderen werden vage antwoorden geprefereerd, zoals: “Deze baby groeide in moeders lichaam.” De vuistregel was: hoe jonger het kind, hoe minder gedetailleerd het antwoord moest zijn.

Later werd deze gedachtegang vervangen door een nuchtere aanpak. Metaforen konden juist voor verwarring zorgen en onnodige vragen oproepen. De tijd van het verhullend antwoord was voorbij en auteurs gebruikten expliciete tekst en gedurfde tekeningen van naakte mensen om uit te leggen hoe baby's worden gemaakt (Marcell, 1982).

Boeken die door de jaren heen zijn gepubliceerd met het doel om jonge volwassenen te informeren of te onderwijzen over seks, weerspiegelen de ideeën van hun tijd. Waar vroegere boeken vaak gericht waren op het onderdrukken van seksualiteit, hebben latere publicaties een evolutie doorgemaakt naar een toenemende openhartigheid. Hedendaagse boeken verdedigen homorechten, geven informatie over anticonceptiemiddelen, roepen op tot serieuze verantwoordelijkheid in relaties, erkennen de prevalentie van voorhuwelijkse seks en accepteren zelfs dat de seksuele daad plezier kan geven (Sutherland, 1981).

Hoewel eerder onderzoek is gedaan naar voorlichtingsboeken voor kinderen, ontbreekt specifieke informatie over anticonceptie. Dit onderzoek vult dit gat in de literatuur door te na te gaan hoe het onderwerp anticonceptie wordt behandeld in verschillende voorlichtingsboeken. Er wordt een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd op deze boeken om hier antwoord op te geven.

Onderzoeksvraag en doelstelling

De onderzoeksvraag die in dit onderzoek beantwoord wordt, is: “Hoe wordt het gebruik van anticonceptiemiddelen gerepresenteerd in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?”

Het doel van dit onderzoek is bij te dragen aan de bestaande literatuur over voorlichtingsboeken voor kinderen. Aangezien er weinig studies zijn die zich richten op anticonceptie, wordt in dit onderzoek gekeken hoe anticonceptie wordt gerepresenteerd in verschillende voorlichtingsboeken. Er wordt specifiek gekeken naar welke anticonceptiemethoden worden besproken en hoe deze methoden worden toegelicht. Hierdoor wordt inzicht verkregen in een van de informatiebronnen die jongeren kunnen raadplegen met betrekking tot anticonceptiemiddelen.

In het volgende hoofdstuk worden relevante begrippen en theorieën besproken, waaruit enkele deelvragen voortkomen die helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Vervolgens wordt de gebruikte methodologie beschreven, gevolgd door de resultaten verkregen uit de analyse, en de conclusie. Tot slot volgt een discussie waarin opmerkelijke resultaten, de sterke en zwakke punten van het onderzoek, en aanbevelingen worden besproken.

Theoretisch kader

Representatie van anticonceptie in voorlichtingsboeken

In dit onderzoek wordt gekeken naar de representatie van anticonceptie in voorlichtingsboeken voor kinderen. Representaties zijn symbolen, tekens en beelden die worden gebruikt om een betekenis over te brengen. Ze zijn essentieel in cognitieve processen zoals waarneming en verbeelding en vormen de manier waarop individuen de wereld begrijpen (Nothias, 2020). Hoe kinderen een idee krijgen van de wereld, de mensen en hun

plaats daarin, gebeurt veelal via boeken die de maatschappij aan kinderen presenteert op school en thuis. Deze boeken spelen een cruciale rol in het op een aangename en boeiende manier onderwijzen over verschillende aspecten van het leven (Adukia et al., 2021; Lameiras-Fernández et al., 2021).

Seksuele voorlichting

Het voorlichten van kinderen begint al in de eerste levensjaren en speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van een gezonde identiteit. Al in de vroege kindertijd ontstaat interesse in voortplanting en de geboorte van baby's, en stellen kinderen vragen als “hoe raken mensen zwanger?” en “hoe ben ik in deze wereld gekomen?” De kwaliteit en kwantiteit van de antwoorden die hierop moeten worden gegeven, neemt over het algemeen toe met de leeftijd van het kind (Hassamancioğlu & Ceylan, 2023).

In Nederland ontvangen de meeste jongeren seksuele voorlichting, wat van belang is gezien de samenhang tussen seksuele verantwoordelijkheid en veilige seks in het algemeen (Suvivuo et al., 2009). Seksuele voorlichting kan worden omschreven als “elke combinatie van leerervaringen die gericht is op het faciliteren van vrijwillig gedrag dat bevorderlijk is voor seksuele gezondheid” (Lameiras-Fernández et al., 2021, introductiesectie). Seksuele voorlichting wordt gegeven door verschillende personen, waaronder dokters, televisie- en radioprogramma's, het internet, vrienden, ouders, partners, boeken en tijdschriften, leraren of familieleden (Khurana & Bleakley, 2015). Het doel van seksuele voorlichting is niet om seks te verbieden, maar om gezondheidsrisico's te verminderen en het maken van geïnformeerde keuzes te bevorderen (Suvivuo et al., 2009).

Uit de National Survey of Reproductive and Contraceptive Knowledge blijkt dat wanneer jeugdigen informatie nodig hebben over anticonceptie, 52% zich keert tot het internet. Deze bevindingen zijn zorgwekkend, vanwege het risico op misinformatie die via media of informele kanalen zoals vrienden en familie kan worden verspreid (Teal & Romer,

2013). Jongeren die informatie krijgen van professionele bronnen hebben over het algemeen een beter begrip van het gebruik en de effectiviteit van anticonceptie (Khurana & Bleakley, 2015).

Voorlichtingsboeken voor kinderen

Kinderboeken zijn een bron die wordt gezien als een belangrijk hulpmiddel om tegemoet te komen aan de informatiebehoefte van kinderen over seksualiteit. Ze ondersteunen de cognitieve, taalvaardige, sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen, versterken hun kennisgevoel en moedigen kritisch en creatief denken aan. Seksuele voorlichtingsboeken fungeren als pedagogisch instrument dat discussies over seksualiteit en voortplantingsprocessen met jonge kinderen faciliteert en bemiddelt, door een middel te bieden om hun vragen te beantwoorden (Hassamancıoğlu & Ceylan, 2023).

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar voorlichtingsboeken voor kinderen, zoals naar de seksuele identiteit (Crisp et al., 2018), de representatie van seksualiteit en moraliteit (Liang & Bowcher, 2018) en voortplantingsprocessen (Hassamancıoğlu & Ceylan, 2023). Er is echter een gebrek aan informatie over de manier waarop voorlichtingsboeken het onderwerp anticonceptie aanhalen. Het onderzoek van Hassamancıoğlu en Ceylan heeft de inhoud en boodschap van kinderboeken geanalyseerd die betrekking hebben op voortplanting. Aan de hand van vooraf opgestelde thema's zijn de boeken onderzocht en werden de boodschappen, uitdrukkingen en concepten in de boeken geassocieerd met de relevante thema's. Door de analyse werd inzicht geboden in de wijze waarop kinderboeken kunnen bijdragen aan de seksuele ontwikkeling en voorlichting van jonge kinderen. Liang en Bowcher (2018) onderzochten de representatie van seksualiteit en moraliteit in Chinese prentenboeken voor kleuters. Aan de hand van de inhoudsanalyse tonen ze aan dat de inhoud van de educatieve prentenboeken, naast wetenschappelijke feiten, ook culturele en morele normen bevat die van belang worden geacht in de hedendaagse Chinese cultuur. De

informatie over voortplanting wordt zo gepresenteerd dat deze de juiste morele waarden en gedragingen bijbrengt, die belangrijk worden gevonden in de Chinese cultuur. Dit helpt ook bij de gezonde fysieke en psychologische ontwikkeling van jonge kinderen.

De huidige studie bouwt voort op eerdere onderzoeken en voegt nieuwe informatie toe over de representatie van anticonceptiemiddelen. De onderzoeksvraag “Hoe wordt het gebruik van anticonceptiemiddelen gepresenteerd in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting” zal worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

- Welke anticonceptiemiddelen worden besproken in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?
- Welke aspecten van anticonceptiemiddelen worden beschreven in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?
- Op welke manier wordt aandacht besteed aan de gezondheidsrisico's en nadelige effecten van het gebruik van anticonceptie in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?

Methode

Design

Om de hoofd- en deelvragen te kunnen beantwoorden, is gekozen om een kwalitatief onderzoek uit te voeren. Voorlichtingsboeken voor kinderen zijn systematisch geanalyseerd om inzicht te krijgen in de manier waarop informatie werd verstrekt over het gebruik van anticonceptiemiddelen en de bijbehorende risico's en bijwerkingen. Het doel van deze inhoudsanalyse was om de gegevens uit de boeken te structureren en zo nieuwe inzichten en kennis te verkrijgen (Elo & Kyngäs, 2008).

Selectiecriteria

Voor het selecteren van de voorlichtingsboeken is gebruikgemaakt van de catalogus van Centraal Bestand Kinderboeken. Hierin staan 345.000 beschrijvingen van voornamelijk Nederlandstalige kinderboeken (*Centraal Bestand Kinderboeken (CBK)*, n.d.). Doordat in het CBK gezocht kan worden op trefwoorden, genres en jaar van uitgave kan eenvoudig een overzicht worden geboden van de boeken die op de markt zijn.

Om tot een selectie boeken te komen die relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag, zijn de volgende criteria gehanteerd:

1. De boeken moeten gericht zijn op jeugdigen van dertien tot en met achttien jaar.
2. De boeken moeten beschikbaar zijn op de Nederlandse markt.
3. De boeken moeten in de afgelopen tien jaar zijn uitgegeven.

Deze criteria zijn opgesteld om een zo goed mogelijk inzicht te krijgen in de beschikbare informatie voor jongeren in Nederland. De leeftijdsgrens is gebaseerd op de leeftijd waarop jongeren doorgaans beginnen met geslachtsgemeenschap. Seksuele activiteit onder twaalfjarigen is zeldzaam, terwijl ongeveer dertig procent van de jongeren van vijftien of zestien jaar al eens seks heeft gehad en oudere tieners vaak seksueel actief zijn (Finer & Philbin, 2013). Door boeken te selecteren die in de afgelopen tien jaar zijn uitgegeven, wordt ervoor gezorgd dat de informatie actueel is.

In de catalogus is een zoekopdracht gestart met de zoekterm "seksuele voorlichting" [of] "menstruatie", wat 923 treffers opleverde. Voor dit onderzoek is bewust voor gekozen om de zoekterm "anticonceptie" niet te gebruiken, omdat deze zoekopdracht slechts 21 treffers opleverde, waarvan een groot deel niet geschikt waren voor dit onderzoek.

Vervolgens zijn filters geselecteerd om alleen boeken te tonen die in de afgelopen tien jaar zijn uitgegeven. Deze selectie leverde 65 treffers op. Om deze selectie in te perken, zijn de overige criteria toegepast, waarna 18 boeken overbleven.

Een verdere selectie werd gemaakt door na te gaan welke boeken in de regio beschikbaar waren en het meest bruikbaar waren voor dit onderzoek. Dit leidde tot de selectie van de volgende zeven boeken:

1. Barbé, B. (2019). *Ik & seks: het sekspositieve voorlichtingsboek voor jongeren*.
2. Lazar, D., & Adel, J. D. (2016). *De Theemutsen: Let's talk about sex*. Luitingh Sijthoff.
3. Loudar, D. (2017). *Handboek voor tienermeiden: alles wat je wilt weten maar niet durft te vragen*. Spectrum.
4. Paramor, J. (2021). *Sex Education - Eerste hulp bij het leven*. Overamstel Uitgevers.
5. Stynes, Y., & Kang, M. (2020). *Elke maand feest!* Kluitman.
6. Van den Akker, H., & Smets, L. (2021). *Ben je ongesteld of zo? Alles wat je moet weten (en meer) over je menstruatie #nofilter*. Ambo|Anthos.
7. Van der Doef, S. (2023). *Het puberboek: over zoenen, zeuren, veranderen en verliefd zijn*. Ploegsma.

Analyse

De geselecteerde boeken zijn onderworpen aan een inhoudsanalyse, waarbij de teksten op een inductieve manier zijn gecodeerd. Er is gebruikgemaakt van de software Atlas om het proces overzichtelijk en reproduceerbaar te maken. Een inductieve manier van codering houdt in dat gebruik is gemaakt van een open codering, waarbij de teksten eerst in zijn geheel zijn gelezen. Vervolgens zijn de teksten nogmaals gelezen en zijn citaten geselecteerd die betrekking hebben op het gebruik van anticonceptie (Elo & Kyngäs, 2008). Deze citaten hebben ieder een code gekregen, waarna ze vervolgens konden worden gegroepeerd in drie hoofdcodes: 'anticonceptiemethoden', 'gebruik & effectiviteit' en 'gezondheidsaspecten'. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te verhogen, heeft een tweede persoon twee pagina's van een van de boeken zelfstandig gecodeerd, waarna

gecontroleerd kon worden in hoeverre de codes overeenkwamen met die van de onderzoeker. Door het groeperen ontstond een overzichtelijke codeboom, die is toegevoegd in de bijlage.

Resultaten

Er is onderzoek gedaan naar de representatie van anticonceptiemiddelen in voorlichtingsboeken voor kinderen door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse. In de volgende sectie worden de bevindingen van deze analyse besproken.

Anticonceptiemethoden

In elk van de zeven geanalyseerde voorlichtingsboeken worden verschillende anticonceptiemethoden besproken. Elke methode is voorzien van een aparte code en de bijbehorende citaten bevatten veelal omschrijvingen die het boek geeft van de methode en hoe deze ongewenste zwangerschappen kan voorkomen. De volgende methoden komen voor in de boeken: de combinatiepil, de minipil, de prikpil, het anticonceptiestafje, de anticonceptiepleister, het hormoonspiraaltje, het koperspiraaltje, de anticonceptiering, het pessarium, het condoom, het vrouwencondoom, noodanticonceptie en vruchtbaarheidsbewustzijn. Niet elk boek behandelde alle methoden en er was variatie in de mate waarin de methoden werden toegelicht.

De meesten boeken geven bij de verschillende besproken methoden een korte omschrijving van de methode, waarbij wordt vermeld welke hormonen die bevat. Wat die hormonen doen en wat hun doel is, wordt niet in elk boek belicht. Zo houden sommige boeken het kort met “die zorgen ervoor dat je niet zwanger kunt worden” (Loudar, 2017, p. 151), terwijl anderen boeken beschrijven dat het “voorkomt dat er een eisprong plaatsvindt tijdens de ovulatie en dus is er voor het sperma geen eitje om te bevruchten” (Paramor, 2021, p. 107). Een opvallend citaat, dat is genoemd bij de combinatiepil, is dat “de pil het meest bekende, meest gebruikte en het meest betrouwbare voorbehoedsmiddel [is] tegen

zwangerschap” (Van der Doef, 2023, p. 117). Het boek, behorende bij het citaat, start dan ook met de combinatiepil bij het bespreken van de methoden en besteedt hier ook de meeste aandacht aan.

De boeken besteden aandacht aan methoden met twee soorten hormonen, met slechts één hormoon en zonder hormonen. Opvallend is de toelichting die door de boeken wordt gegeven bij de methoden die geen hormonen bevatten. Dit komt bijvoorbeeld naar voren bij het koperspiraaltje. In de meeste boeken wordt toegelicht dat dit spiraaltje koper afgeeft dat ervoor zorgt dat “de zaadcellen heel sloom worden en hun einddoel niet bereiken” (Van den Akker & Smets, 2021, p. 138). Echter, er zijn ook boeken die zich beperken tot een uitleg als: “Het is een T-vormig stukje plastic met een koperdraadje eromheen” (Loudar, 2017, p. 152).

Naast de officiële methoden wordt in de boeken ook een enkele keer aandacht besteed aan “ongeschikte anticonceptiemethoden”. Hieronder vallen de morning-afterpil, ‘voor het zingen de kerk uit’ en ‘vruchtbaarheidsbewustzijn’. De boeken raden deze methoden over het algemeen niet aan om als standaardmethode te gebruiken om verschillende redenen. Zo wordt bij de morning-afterpil letterlijk vermeld dat mensen het niet moeten zien als een anticonceptiemiddel en alleen mogen gebruiken in geval van nood (Paramor, 2021). Bij de overige twee methoden wordt voornamelijk de betrouwbaarheid betwist, waarbij de twijfels extra worden benadrukt door uitspraken als: “Niet. Doen. Dus” (Paramor, 2021, p. 116).

De verschillende boeken besteden niet allen evenveel aandacht aan de methoden en niet elke methode komt in elk boek voor. Opmerkelijk is dat methoden als de anticonceptiepleister en het vrouwencondoom slechts één à tweemaal worden vermeld in de boeken. Dit roept de vraag op waarom deze methoden niet in elk boek worden benoemd. De boeken geven zelf dan ook geen verklaring voor de keuzes voor de besproken methoden. Uit de analyse is gebleken dat het boek *Sex Education – Eerste hulp bij het leven* van Jordan Paramor (2021) de meeste methoden beschrijft van alle boeken.

Gebruik en effectiviteit

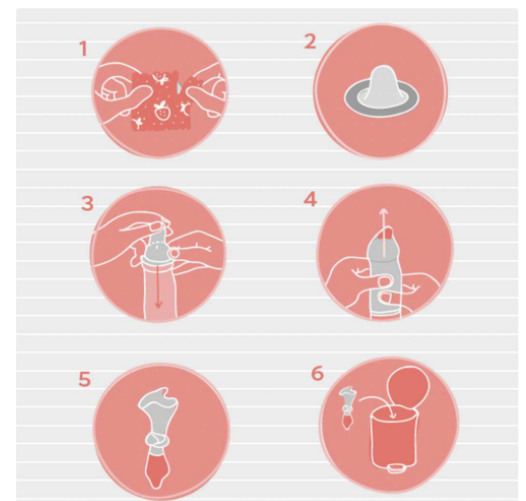
Aan de hand van zes codes kan een alomvattend beeld worden gegeven van de informatie die in de voorlichtingsboeken wordt verstrekt over het gebruik en de effectiviteit van anticonceptiemethoden. De gebruikte codes zijn: ‘instructies gebruik’, ‘voordelen’, ‘nadelen’, ‘tips gebruik’, ‘ervaringen’ en ‘betrouwbaarheid’.

In de boeken wordt het meeste aandacht besteed aan het juiste gebruik van de verschillende methoden, hetgeen blijkt uit de code 'instructies gebruik', waar wel 68 citaten onder vallen. Bij de voor- en nadelen wordt voornamelijk ingegaan op de praktische aspecten van het gebruik van anticonceptie. De effectiviteit wordt besproken aan de hand van een percentage betrouwbaarheid en factoren die de betrouwbaarheid kunnen beïnvloeden. Enkele boeken bieden daarnaast tips en persoonlijke ervaringen met anticonceptie.

De boeken gaan diep in op het gebruik van de verschillende anticonceptiemethoden door toe te lichten hoe de methode moet worden toegediend, of dit zelfstandig kan worden gedaan en hoe vaak dit moet worden gedaan. Zo wordt bij de combinatiepil toegelicht dat van de huisarts een strip wordt gekregen met “allemaal kleine pilletjes met hierop de dagen van de maand.” (Loudar, 2017, p. 151) en dat deze dagelijks op hetzelfde tijdstip moet worden ingenomen (Loudar, 2017). Bij de barrièremethode, het condoom, wordt zelfs een enkele keer een stappenplan toegevoegd om de instructies nader te onderbouwen (zie Figuur 1).

Naast de methoden die zelfstandig kunnen worden toegediend, zoals in het voorbeeld hierboven, beschrijven de boeken ook methoden waarvoor een bezoek aan een gynaecoloog of huisarts

Figuur 1

Noot. Overgenomen uit Handboek voor tienermeiden, alles wat je wilt weten maar niet durft te vragen (p.), door Loudar, 2017)

nodig is. Zo wordt beschreven dat het anticonceptiestaaftje wordt ingebracht aan de binnenkant van de bovenarm en dat het spiraaltje wordt geplaatst in de baarmoedermond.

Hierbij is een duidelijk verschil op te merken in de manier waarop de verschillende boeken dit proces toelichten. Zo wordt door één boek bij het anticonceptiestaaftje uitgelegd dat de huisarts het staaftje “vlak onder de huid van je bovenarm [plaatst] en het ... drie jaar [kan] blijven zitten” (Van den Akker & Smets, 2021, p. 137). Een ander boek voegt bijvoorbeeld aan deze uitleg toe dat de arm tijdens het plaatsen wordt verdoofd en dat het staaftje niet zichtbaar of voelbaar is (Loudar, 2017, p. 154). Ook bij het spiraaltje zijn aanzienlijke verschillen te zien. Zo beperkt het ene boek zich bij het spiraaltje tot “de dokter of gynaecoloog brengt het spiraaltje via de vagina bij je naar binnen, naar de baarmoeder” (Loudar, 2017, p. 152), terwijl het andere boek elke stap uitgebreid bespreekt.

Andere aspecten die aan bod komen bij de methoden zijn hoe vaak de menstruatie plaatsvindt, hoe deze kan worden overgeslagen, welke ongemakken ervaren kunnen worden tijdens het gebruik en welke methoden beschermen tegen seksueel overdraagbare aandoeningen.

De codes ‘voordelen’ en ‘nadelen’ beperken zich tot praktische zaken met betrekking tot het gebruik van anticonceptiemethoden. Bij de voordelen wordt voornamelijk ingegaan op het gemak waarmee de methoden te gebruiken zijn. Zo wordt bij het anticonceptiestaaftje vermeld dat het drie jaar kan blijven zitten en een goede optie is voor “vergeetachtige types die de pil nog weleens vergeten in te nemen” (Paramor, 2021, p. 110). Bij de pil wordt daarentegen weer benoemd dat deze pijnloos en zeer makkelijk in het gebruik is (Loudar, 2017, p. 151). Bij hormoonloze methoden wordt veelal als voordeel aangegeven dat het geschikte opties zijn voor mensen die niet tegen kunstmatige hormonen kunnen.

Een ander voordeel dat meerdere malen wordt benoemd, is de mogelijkheid om de menstruatie te kunnen plannen.

De nadelen richten zich op vergelijkbare aspecten. Bij het pessarium wordt bijvoorbeeld door een boek benoemd dat het onhandig in gebruik kan zijn en dat het niet te gebruiken is tijdens de menstruatie (Paramor, 2021). Een ander boek benoemt het nadelige gevolg van de prikpil, namelijk dat het een jaar kan duren na het gebruik voordat een vrouw weer vruchtbaar is (Barbé, 2019, p. 122). Overige nadelen gaan over de eventuele pijn die ervaren kan worden bij het plaatsen, zoals bij het spiraaltje en het staafje; het feit dat de anticonceptiepleister zichtbaar is op het lichaam; en dat het pessarium een onderbreking kan veroorzaken tijdens de seksuele activiteit.

In enkele boeken worden ervaringen gedeeld van jongeren met het gebruik van anticonceptie. Onder deze code vallen citaten die uitgebreide persoonlijke verhalen bevatten. Deze verhalen gaan in op de keuzes die deze personen hebben gemaakt. Zo wordt beschreven hoe jongeren erachter kwamen dat een bepaalde methode niet voor hen was. Dit werd toegelicht door de invloed die de hormonen hadden op hun mentale welzijn en dat dit als gevolg had dat ze wisselden van anticonceptie of zelfs helemaal stopten (Van Den Akker & Smets, 2021). Dit is een opmerkelijk aspect, aangezien in de meeste boeken de boodschap centraal staat dat iedereen die seksueel actief is, bescherming moet gebruiken (Paramor, 2021). Dit kan volgens meerdere boeken het best bereikt worden door de ‘Double Dutch’-methode, “dan gebruik je de pil én het condoom” (Lazar & Adel, 2016).

Naast ervaringen werden ook enkele tips gegeven. In een paar boeken worden praktische tips meegegeven aan de lezer. Zo wordt bij het onderwerp condooms geadviseerd de ingrediëntenlijst te controleren, aangezien glijmiddel op suikerbasis de pH-waarde van de vagina kan verstoren (Paramor, 2021). Overige tips gaan over hoe een gesprek met de huisarts aan te gaan, het gebruik van anticonceptie, en websites die bezocht kunnen worden voor meer informatie.

Om de beschrijving van de effectiviteit van de verschillende methoden te analyseren, wordt gekeken naar de code ‘betrouwbaarheid’. Citaten die hieronder vallen geven een uitleg over hoe lang een methode werkt, het percentage van betrouwbaarheid onder juist gebruik en welke factoren de betrouwbaarheid kunnen beïnvloeden. Over het algemeen geven de boeken een ruimere beschrijving bij de methoden die zelf worden toegediend, zoals de pil en het pessarium. Uitleg bij het spiraaltje beperkt zich namelijk veelal tot “werkt vijf jaar en hoeft je niet tussentijds te laten checken” (Lazar & Adel, 2016, p. 135). Terwijl bij de pil nog wordt vermeld dat “de bescherming kan afnemen als de minipil te laat wordt ingenomen of als je moet overgeven of diarree hebt” (Paramor, 2021, p. 108).

Opvallend is dat niet bij elke methode een percentage wordt gegeven. Soms beperken boeken zich tot factoren die van invloed kunnen zijn op de werking van de methode. Zo wordt bij de anticonceptiepleister enkel benoemd dat deze minder betrouwbaar is wanneer iemand zwaarder dan negentig kilo weegt (Barbé, 2019).

Tot slot valt het op dat de boeken die de methode vruchtbaarheidsbewustzijn bespreken, sterk hameren op de onbetrouwbaarheid van deze methode. Zo beschrijft een boek de factoren die invloed kunnen hebben op de werking en geeft het als gevolg dat het een “ontzettend riskante anticonceptiemethode [is]” (Paramor, 2021, p. 115).

Gezondheidsaspecten

Uit de theorie is gebleken dat het gebruik van anticonceptie invloed kan hebben op de (mentale) gezondheid. In de boeken is er ook aandacht besteedt aan de gezondheidsaspecten die gerelateerd zijn aan het gebruik van anticonceptie. Codes die hieronder vallen zijn ‘informatie reproductieve gezondheid’, ‘bijwerkingen’, ‘effect op menstruatie’, ‘rol huisarts’ en ‘verantwoordelijkheid’. Hierbij wordt er ingegaan op het hebben van veilige seks, welke klachten ervaren kunnen worden bij enkele anticonceptievormen en hoe de huisarts kan helpen bij het gehele proces van starten met anticonceptie.

Onder de code ‘informatie reproductieve gezondheid’ gaan de meeste citaten over het voorkomen van ongewenste zwangerschappen en seksueel overdraagbare aandoeningen. Meerdere malen benadrukken de boeken hoe belangrijk het is om bescherming te gebruiken wanneer iemand seksueel actief is. Twee boeken geven dan ook aan dat voor mensen met veel wisselende partners de ‘Double Dutch’-methode wordt aanbevolen, die eerder ook al is besproken.

Er zijn twee boeken die ingaan op de misverstanden die jongeren kunnen hebben over veilig vrijen. Ze behandelen onderwerpen zoals voorvocht, orale seks, seks tijdens de menstruatie en seks met hetzelfde geslacht, en leggen uit hoe soa’s worden verkregen en hoe de menstruatiecyclus van een vrouw werkt.

Opvallend is dat twee boeken deze aspecten van reproductieve gezondheid niet behandelen, terwijl dit in de andere vijf boeken juist een belangrijk en uitgebreid besproken onderdeel vormt.

Het gebruik van anticonceptie gaat gepaard met enkele bijwerkingen, hetgeen ook in de theorie naar voren is gekomen. De code ‘bijwerkingen’ komt in meerdere boeken naar voren en belicht de risico’s die gepaard gaan met verschillende anticonceptiemethoden. Zowel mentale als lichamelijke klachten worden besproken. Er worden bijwerkingen besproken als “somber voelen, je niet jezelf voelen, afgevlakt zijn, depressie en minder zin hebben in seks” (Van Den Akker & Smets, 2021, p. 142). Een ander boek richt zich op lichamelijke aspecten, zoals “pijnlijke borsten, misselijkheid, stemmingswisselingen en hoofdpijn” (Paramor, 2021, p. 108).

Het is opvallend dat sommige boeken veel gedetailleerder zijn dan andere. Eerder werd al benoemd dat de morning-afterpil niet vaak wordt besproken, maar in de boeken die dit wel doen, wordt ook diep ingegaan op de bijwerkingen ervan. Daartegenover staan drie boeken die in het geheel niet ingaan op de bijwerkingen van anticonceptie.

Een ander opvallend punt is dat de boeken zich beperken tot kortdurende bijwerkingen. De eerdergenoemde risico's die in de theorie naar voren kwamen, zoals verhoogd risico op kanker en trombose, worden in geen enkel boek besproken.

De code 'effect op menstruatiecyclus' is vaak voorgekomen in de verschillende boeken. De bijbehorende citaten beschrijven welke invloed het gebruik van anticonceptie kan hebben op de menstruatiecyclus. Zo wordt bij het gebruik van de pil beschreven dat het kan leiden tot minder bloedverlies en minder menstruatieklachten en dat sommige methoden ervoor kunnen zorgen dat de menstruatie helemaal weg blijft.

Opvallend is hoe dit onderwerp in verschillende boeken wordt gepresenteerd. Zo is er een boek dat bij elke methode een apart kopje heeft, genaamd "En mijn menstruatie dan?", waarin de effecten neutraal worden besproken (Van Den Akker & Smets, 2021). Andere boeken hebben de effecten geplaatst onder de voor- en nadelen van de verschillende methoden of hebben ze ergens tussendoor kort benoemd.

Onder de code 'rol huisarts' staan citaten die aangeven wat de taak van de huisarts is bij het starten van anticonceptie. Niet elk boek besteedt hier aandacht aan. Boeken die dat wel doen benadrukken de adviserende rol van de huisarts, die kan helpen bepalen welke methode het beste bij iemand past. Bovendien wordt aangegeven dat een recept nodig is van de huisarts om te kunnen starten met anticonceptie.

Conclusie

In dit kwalitatieve onderzoek zijn zeven verschillende voorlichtingsboeken voor kinderen systematisch geanalyseerd, met als doel inzicht te verkrijgen in de manier waarop deze boeken het onderwerp anticonceptie behandelen. De volgende hoofdvraag stond hierbij centraal: *"Hoe wordt het gebruik van anticonceptiemiddelen gepresenteerd in Nederlandse*

kinderboeken over seksuele voorlichting?" Door eerst de deelvragen van dit onderzoek systematisch te behandelen, kan antwoord gegeven worden op deze hoofdvraag.

Welke anticonceptiemiddelen worden besproken in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?

Deze deelvraag is onderzocht aan de hand van een van de hoofdcodes in de codeboom. Doordat elke anticonceptiemethode die in de boeken werd besproken een aparte code heeft gekregen, is een helder overzicht tot stand gekomen voor het beantwoorden van deze deelvraag. De verschillende anticonceptiemethoden die naar voren kwamen, waren de combinatiepil, de minipil, de prikpil, het anticonceptiestaafje, de anticonceptiepleister, het hormoonspiraaltje, het koperspiraaltje, de anticonceptiering, het pessarium, het condoom en het vrouwencondoom. Daarnaast zijn noodanticonceptie, vruchtbaarheidsbewustzijn en het zogenaamde ‘voor het zingen de kerk uit’ gegroepeerd onder de code ‘ongeschikte anticonceptiemethoden’.

Er was slechts één boek dat alle bovengenoemde methoden benoemde en toelichtte, terwijl andere boeken enkele methoden misten of slechts een selectie ervan noemden. In de boeken is aandacht besteed aan methoden met twee hormonen, één hormoon en zonder hormonen. De mate van toelichting op de methoden varieerde, maar in de kern gaven de beschrijvingen meestal een beknopte uitleg over de werking van de methode, de hormonen die de methode bevat en de mate van bescherming die de methode biedt. De methoden die onder de code ‘ongeschikte anticonceptiemethoden’ vallen, werden door de boeken niet aangeraden als standaard anticonceptiemethode.

Opvallend was de variatie in aandacht die elke methode kreeg in de verschillende boeken, waarbij sommige methoden vaker werden genoemd dan andere. Het boek *Sex education* bood het meest uitgebreide overzicht van alle besproken methoden.

Welke aspecten van anticonceptiemiddelen worden beschreven in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?

In de zeven voorlichtingsboeken is een breed scala aan aspecten van anticonceptiemiddelen belicht. De meeste boeken beginnen met een introductie over reproductieve gezondheid, waarbij het voorkomen van ongewenste zwangerschappen en soa's centraal staat. Vervolgens worden de verschillende anticonceptiemethoden besproken, met nadruk op hun werking, gebruiksmethoden, betrouwbaarheid en bijwerkingen. Hier wordt beschreven op welke manier de methode ongewenste zwangerschappen tegengaat en in hoeverre de methode betrouwbaar is.

Er zijn boeken die specifiek hun aandacht richten op de voor- en nadelen van het gebruik van anticonceptie, waarbij opvallend genoeg vooral wordt ingegaan op praktische aspecten. De nadruk ligt op hoe makkelijk de methode is in gebruik, hetgeen veelal draait om hoe vaak het middel moet worden toegediend. Zo moeten sommige methoden, zoals de combinatiepil, dagelijks worden ingenomen, terwijl andere methoden eenmaal in de drie maanden worden toegediend.

Tot slot zijn er ook aspecten die minder vaak aan bod zijn gekomen. Zo wordt een enkele keer ingegaan op de ervaringen van anderen en wordt besproken wat de rol van de huisarts in het gehele proces is.

Op welke manier wordt aandacht besteed aan de gezondheidsrisico's en nadelige effecten van het gebruik van anticonceptie in Nederlandse kinderboeken over seksuele voorlichting?

Het gebruik van anticonceptie kan leiden tot verschillende bijwerkingen en ongewenste effecten, die ook in de meeste van de onderzochte boeken worden besproken. Met name bij hormonale methoden kan de invloed van de hormonen een rol spelen in hoe men zich voelt en welke bijwerkingen men kan ervaren. Bijwerkingen die kunnen optreden, zijn onder andere hoofdpijn, gewichtstoename, afgevlakt zijn en depressies. Dat een

onderscheid wordt gemaakt tussen ‘nadelen’ en ‘bijwerkingen’, komt omdat ‘nadelen’ meer gerelateerd zijn aan praktische zaken en ‘bijwerkingen’ de fysieke en mentale gevolgen benadrukken.

Hoewel sommige boeken uitgebreid ingaan op de bijwerkingen van de methoden, geldt dit niet voor alle boeken. Er zijn boeken die hier in het geheel niet op ingaan en zich beperken tot meer praktische kwesties. Bovendien valt op dat de gezondheidsrisico's die eerder in de theorie werden genoemd, niet aan bod komen in de boeken. Zo werd eerder het risico op trombose en hart- en vaatziekten benoemd, maar komen deze risico's niet terug in de boeken. De boeken benadrukken de kortdurende bijwerkingen meer dan de gevolgen op langere termijn.

Concluderend bieden de zeven verschillende voorlichtingsboeken samen een breed scala aan informatie over verschillende aspecten van het gebruik van anticonceptie. Anticonceptie wordt gepresenteerd als een verzameling methoden om ongewenste zwangerschappen en seksueel overdraagbare aandoeningen te voorkomen. Uit de boeken blijkt dat anticonceptie wordt aanbevolen zodra iemand seksueel actief wordt, bij voorkeur volgens de ‘Double Dutch’-methode. Hoewel de boeken de bijwerkingen van verschillende methoden bespreken, wordt niets gezegd over eventuele langetermijnrisico's. Het is aan de lezer om de voor- en nadelen af te wegen en te bepalen wat de beste keuze voor haar is.

Discussie

Opvallende aspecten

Dit onderzoek richtte zich op de manier waarop anticonceptiemethoden worden gepresenteerd in voorlichtingsboeken voor kinderen. Uit de analyse is gebleken dat de boeken verschillende anticonceptiemethoden behandelen. De variatie tussen de boeken komt tot uiting in het aantal behandelde methoden en de diepgang van de uitleg daarover. Binnen

deze verschillen zijn enkele opmerkelijke aspecten te vinden. Zo werd de combinatiepil het vaakst genoemd, hetgeen op zichzelf niet verrassend is. Echter, de vraag rijst waarom bepaalde methoden minder aan bod komen. Zo is de anticonceptiepleister bijvoorbeeld slechts drie keer genoemd, terwijl deze dezelfde hormonen bevat als de combinatiepil. Nelson (2015) heeft onderzoek gedaan naar de anticonceptiepleister en verklaart de lage populariteit van de pleister aan de hand van een veranderend anticonceptielandschap. Zo geven professionals steeds vaker de voorkeur aan bepaalde anticonceptiemethoden, waarbij spiraaltjes en implantaten als eerste keuze worden aanbevolen. Het enthousiasme voor niet-dagelijks gecombineerde opties (methoden met zowel progesteron als oestrogeen die niet dagelijks ingenomen hoeven te worden) neemt hierdoor af. De combinatiepil blijft populair vanwege de omkeerbare werking en de behoefte aan een product dat oestrogeenspiegels kan verlagen, iets dat bijvoorbeeld een implantaat of spiraaltje niet kunnen. Het artikel benoemt de huidige beperkingen van de pleister, zoals huidirritaties en een hoger risico op trombose, en suggereert dat verdere ontwikkelingen nodig zijn om de interesse van zowel professionals als gebruikers vast te houden.

Een ander opmerkelijk aspect was het gebrek aan informatie over de gezondheidsrisico's die zich kunnen voordoen bij het gebruik van anticonceptiemethoden op langere termijn. In de theorie kwam naar voren dat het gebruik van anticonceptie het risico verhoogt op trombose, kanker en hart- en vaatziekten. De boeken gaven echter alleen kortetermijnsbijwerkingen van de anticonceptie aan, zoals hoofdpijn en afgevlakte gevoelens. Een reden hierachter kan zijn dat men bang is dat wanneer de nadruk wordt gelegd op de risico's, jeugdigen ontmoedigd raken om anticonceptie te gebruiken, hetgeen het risico op ongewenste zwangerschappen verhoogt. Zo overschat jeugd vaak de gezondheidsrisico's, wat ertoe leidt dat jongeren vermijden een beslissing te nemen over anticonceptie of besluiten om deze niet te gebruiken (Cohen et al., 2020).

Een laatste opmerkelijk aspect betreft de ervaringen van anticonceptiegebruikers die in enkele boeken worden besproken. De boeken presenteren anticonceptiemiddelen als essentieel voor jongeren die geslachtsgemeenschap hebben, waarbij anticonceptie als de meest betrouwbare manier wordt gezien om ongewenste zwangerschappen te voorkomen. Natuurlijke methoden, zoals vruchtbaarheidsbewustzijn, worden niet aanbevolen. De genoemde ervaringen laten echter zien dat anticonceptie niet voor iedereen geschikt is en dat sommigen zich prettiger voelen zonder. Dit komt overeen met de eerder genoemde theorie, die een daling in anticonceptiegebruik aangeeft. In 2005 is onderzoek gedaan naar de besluitvorming van jonge vrouwen over anticonceptiemiddelen. Hieruit bleek dat vrouwen die anticonceptie primair gebruikten om zwangerschap te voorkomen, trouwe gebruikers waren en de bijwerkingen accepteerden. Aan de andere kant waren er vrouwen die zich zorgen maakten over de effecten van kunstmatige hormonen op hun lichaam en een natuurlijke balans prefereerden. Veel van deze vrouwen kozen ervoor om geen anticonceptie te gebruiken. Zelfs vrouwen die eerder ongewenste zwangerschappen hebben beëindigd, bleven bij hun besluit om geen anticonceptie te gebruiken (Cheung & Free, 2005). Dit toont aan dat vrouwen verschillende prioriteiten hebben bij de keuze voor anticonceptie. Voor sommigen wegen de nadelen van anticonceptie zwaarder dan het voorkomen van zwangerschappen, ondanks dat de boeken dit laatste als het belangrijkste beschouwen.

Beperkingen

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse van zeven verschillende boeken. Deze methode kent enkele beperkingen vanwege de rol van subjectiviteit, die invloed heeft op de betrouwbaarheid. Er bestaat bijvoorbeeld een risico op interpretatiebias, waarbij eigen vooroordelen invloed kunnen hebben gehad op het coderen van de data (Roberts et al., 2019). Hierdoor kunnen bepaalde aspecten te veel zijn benadrukt en andere details gemist. Bovendien is het onzeker of de codes de citaten goed weerspiegelen

vanwege de subjectiviteit in het proces. Zo kan er overlap tussen de categorieën bestaan, wat kan leiden tot misinterpretatie van de data en beïnvloeding van de validiteit. Dit kan daarnaast invloed hebben op de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid, wat de reproduceerbaarheid van het onderzoek kan aantasten (Roberts et al., 2019).

Om deze beperkingen enigszins te ondervangen, zijn twee pagina's uit verschillende boeken door een tweede persoon gecodeerd om te controleren in hoeverre haar codes overeenkwamen met de codes van de onderzoeker. Op basis van deze vergelijking is besloten de code 'effect op menstruatiecyclus' toe te voegen. De bijbehorende citaten waren eerder ondergebracht bij de voor- en nadelen, maar het werd duidelijk dat het toewijzen van de effecten aan een voordeel of nadeel afhankelijk is van individuele interpretatie. Daarom is gekozen voor een meer neutrale code.

Hoewel het helpt om een tweede persoon mee te laten kijken met het proces van coderen, sluit het de risico's niet volledig uit en hiermee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten (Graneheim & Lundman, 2004).

Tot slot zijn de resultaten van dit onderzoek veelal gebaseerd op de teksten uit de voorlichtingsboeken. Er is nauwelijks gekeken naar de vormgeving of de afbeeldingen die in de boeken werden weergegeven. Het had een meer alomvattend beeld kunnen geven van de manier waarop anticonceptie wordt gerepresenteerd als deze aspecten wel waren meegenomen (Mey & Dietrich, 2016).

Sterke aspecten

Om de betrouwbaarheid en validiteit te verhogen, zijn verschillende stappen ondernomen. Om een verband aan te tonen tussen de gegevens en de resultaten, is een codeboom toegevoegd met de hoofd- en subcodes die voortkwamen uit de analyse. In de methode is zo gedetailleerd mogelijk beschreven hoe de boeken zijn geselecteerd en op welke manier de codering heeft plaatsgevonden (Elo & Kyngäs, 2008). Dit coderingsproces is, zoals

eerder vermeld, door een tweede persoon gecontroleerd. Het doel van het overeenstemmen was om vast te stellen of een andere onderzoeker het eens zou zijn met de manier waarop de citaten zijn gelabeld (Graneheim & Lundman, 2004). Daarnaast is er gebruikgemaakt van de software Atlas om het coderingsproces overzichtelijk en reproduceerbaar te maken. Eerdere ervaring met kwalitatieve inhoudsanalyse en het coderen van data heeft hierbij geholpen. Tot slot is mijn verslag grondig doorgenomen door een medestudent via peer review, waarbij waardevolle feedback is gegeven.

Aanbevelingen

Dit onderzoek richtte zich op de representatie van anticonceptie en onderzocht specifiek 'hoe' dit onderwerp in kinderboeken werd behandeld. Vervolgonderzoek zou kunnen focussen op de vraag 'waarom' anticonceptie op deze manier wordt besproken. Dit kan bijvoorbeeld worden onderzocht door de culturele, sociale en educatieve context te analyseren waarin de boeken zijn geschreven.

Daarnaast kan vervolgonderzoek zich richten op de manier waarop deze boeken in de praktijk worden gebruikt. Dit kan inzicht bieden in de daadwerkelijke impact en effectiviteit van de boeken bij het geven van informatie over anticonceptie.

Voor de praktijk wordt aanbevolen om een breder scala aan anticonceptiemethoden te bespreken in zowel voorlichtingsboeken als andere bronnen. Uit de analyse bleek dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de boeken wat betreft de selectie aan methoden die ze behandelen. Jongeren hebben een completer beeld nodig van hun opties om goed geïnformeerde keuzes te kunnen maken.

Referentielijst

Wetenschappelijke literatuur

- Adukia, A., Eble, A., Harrison, E., Runesha, H. B., & Szasz, T. (2021). *What we teach about race and gender: representation in images and text of children's books.*
- Burkman, R. T., Collins, J. A., Shulman, L., & Williams, J. (2001). Current perspectives on oral contraceptive use. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, 185(2), S4–S12. <https://doi.org/10.1067/mob.2001.117416>
- Centraal Bestand Kinderboeken (CBK). (n.d.). KBPro Website. <https://www.kb.nl/over-ons/diensten/cbk>
- Cheung, E., & Free, C. (2005). Factors influencing young women's decision making regarding hormonal contraceptives: a qualitative study. *Contraception*, 71(6), 426–431. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2004.12.010>
- Cohen, N., Mendy, F. T., Wesson, J., Protti, A., Cissé, C., Gueye, E. B., Trupe, L., Floreak, R., Guichon, D., Lorenzana, K., & Buttenheim, A. (2020). Behavioral barriers to the use of modern methods of contraception among unmarried youth and adolescents in eastern Senegal: a qualitative study. *BMC Public Health*, 20(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09131-4>
- Crisp, T., Gardner, R. P., & Almeida, M. (2017). The All-Heterosexual World of Children's Nonfiction: A Critical content analysis of LGBTQ identities in Orbis Pictus Award Books, 1990–2017. *Children's Literature in Education*, 49(3), 246–263. <https://doi.org/10.1007/s10583-017-9319-5>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>

- Finer, L. B., & Philbin, J. M. (2013). Sexual initiation, contraceptive use, and pregnancy among young adolescents. *Pediatrics*, *131*(5), 886–891. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-3495>
- Fraser, I. S. (2000). Forty years of combined oral contraception: the evolution of a revolution. *Medical Journal of Australia*, *173*(10), 541–544. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2000.tb139325.x>
- Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, *24*(2), 105–112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Granzow, K. (2007). De-constructing ‘choice’: The social imperative and women’s use of the birth control pill. *Culture, Health & Sexuality*, *9*(1), 46. <https://doi.org/10.1080/13691050600963948>
- Guen, M. L., Schantz, C., Régnier-Loilier, A., & De La Rochebrochard, É. (2021). Reasons for rejecting hormonal contraception in Western countries: A systematic review. *Social Science & Medicine*, *284*, 114247. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114247>
- Hassamancioğlu, U., & Ceylan, Ş. (2023). Sexual Development: Reproduction in children’s books. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.30964/auebfd.953130>
- Khurana, A., & Bleakley, A. (2015). Young adults’ sources of contraceptive information: variations based on demographic characteristics and sexual risk behaviors. *Contraception*, *91*(2), 157–163. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2014.09.012>

- Lackie, E., & Fairchild, A. L. (2016). The birth control pill, thromboembolic disease, science and the media: a historical review of the relationship. *Contraception*, *94*(4), 295–302. <https://doi.org/10.1016/j.contraception.2016.06.009>
- Lameiras-Fernández, M., Martínez-Román, R., Carrera-Fernández, M. V., & Rodríguez-Castro, Y. (2021). Sex Education in the spotlight: What is working? Systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health/International Journal of Environmental Research and Public Health*, *18*(5), 2555. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052555>
- Liang, J. Y., & Bowcher, W. L. (2018). Legitimizing sex education through children’s picture books in China. *Sex Education*, *19*(3), 329–345. <https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1530104>
- Marcell, M. (1982). Sex education books: an historical sampling of the literature. *Children’s Literature in Education*, *13*(3), 138–149. <https://doi.org/10.1007/bf01143048>
- Marra, E., Meijer, S., & De Graaf, H. (2020). Changes in young women’s contraceptive use in the Netherlands: findings from three sex under the age of 25 surveys. *Genus*, *76*(1). <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00078-3>
- Merz, A. A., Gutiérrez-Sacristán, A., Bartz, D., Williams, N. E., Ojo, A., Schaefer, K., Huang, M., Li, C. Y., Sandoval, R. S., Ye, S., Cathcart, A. M., Starosta, A., & Avillach, P. (2021). Population attitudes toward contraceptive methods over time on a social media platform. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, *224*(6), 597.e1-597.e14. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2020.11.042>
- Mey, G., & Dietrich, M. (2016). From Text to Image—Shaping a Visual Grounded Theory Methodology. *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*. <https://doi.org/10.17169/fqs-17.2.2535>

- Nelson, A. L. (2015). Transdermal contraception methods: today's patches and new options on the horizon. *Expert Opinion on Pharmacotherapy*, 16(6), 863–873. <https://doi.org/10.1517/14656566.2015.1022531>
- Nothias, T. (2020). Representation and journalism. *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.868>
- Roberts, K., Dowell, A., & Nie, J. B. (2019). Attempting rigour and replicability in thematic analysis of qualitative research data; a case study of codebook development. *BMC Medical Research Methodology*, 19(1). <https://doi.org/10.1186/s12874-019-0707-y>
- Schneider-Kamp, A., & Takhar, J. (2023). Interrogating the pill: Rising distrust and the reshaping of health risk perceptions in the social media age. *Social Science & Medicine*, 331, 116081. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2023.116081>
- Shulman, L., & Kiley, J. (2011). Oral contraception: from birth control to pregnancy prevention with noncontraceptive benefits. *Expert Review of Obstetrics & Gynecology*, 6(5), 539–550. <https://doi.org/10.1586/eog.11.42>
- Sutherland, Z. (1981). Sex Education Books for Young Adults, 1892-1979. Patricia J. Campbell. *the Library Quarterly*, 51(1), 97–98. <https://doi.org/10.1086/601052>
- Suvivuo, P., Tossavainen, K., & Kontula, O. (2009). Contraceptive use and non-use among teenage girls in a sexually motivated situation. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 9(4), 355–369. <https://doi.org/10.1080/14681810903264769>
- Teal, S., & Romer, S. E. (2013). Awareness of Long-Acting Reversible Contraception among Teens and Young Adults. *Journal of Adolescent Health*, 52(4), S35–S39. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.01.013>

Boekenlijst

Barbé, B. (2019). *Ik & seks: het sekspositieve voorlichtingsboek voor jongeren*.

- Lazar, D., & Adel, J. D. (2016). *De Theemutsen: Let's talk about sex*. Luitingh Sijthoff.
- Loudar, D. (2017). *Handboek voor tienermeiden: alles wat je wilt weten maar niet durft te vragen*. Spectrum.
- Paramor, J. (2021). *Sex Education - Eerste hulp bij het leven*. Overamstel Uitgevers.
- Stynes, Y., & Kang, M. (2020). *Elke maand feest!* Kluitman.
- Van Den Akker, H., & Smets, L. (2021). *Ben je ongesteld of zo?: Alles wat je moet weten (en meer) over je menstruatie #nofilter*. Ambo|Anthos.
- Van Der Doef, S. (2023). *Het puberboek: over zoenen, zeuren, veranderen en verliefd zijn*. Ploegsma.

Bijlage: codeboom

